

Lagutskottet

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2025—2028

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2025—2028 (SRR 2/2024 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för eventuellt utlåtande till finansutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Niina Huotari, finansministeriet
- kanslichef Pekka Timonen, justitieministeriet
- ledande expert Sanna Appelberg, justitieministeriet
- direktör Raimo Ahola, Domstolsverket
- riksåklagare Ari-Pekka Koivisto, Åklagarmyndigheten
- direktör Marjo Kurki, Södra Finlands rättshjäps- och intressebevakningsdistrikt
- generaldirektör Anna Arola-Järvi, Brottspåföljdsmyndigheten
- riksfogde Veikko Minkinen, Utsökningsverket.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Suomen Syyttäjähdistys ry
- Finlands domareförbund rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Lagutskottet granskar redogörelsen om planen för de offentliga finanserna 2025—2028 med avseende på justitieministeriets förvaltningsområde. Utskottet vill dock peka på följande omständigheter.

Åtgärder för att trygga rättsvårdens verksamhetsförutsättningar

I slutet av förra valperioden blev statsrådets första redogörelse för rättsvården och dess verksamhetsförutsättningar klar (SRR 13/2022 rd). För att trygga rättsvårdens verksamhetsförutsättningar och uppnå skäliga mål för rättsvården behövs det enligt budgetpropositionen sammanlagt cirka

Utlåtande LaUU 11/2024 rd

1 200 årsverken fram till 2030, vilket förutsätter att basfinansieringen för rättsvården ökas med i genomsnitt 90 miljoner euro per år. Riksdagen förutsatte utifrån lagutskottets betänkande (LaUB 31/2022 rd) att regeringen sörjer för rättsvårdens verksamhetsförutsättningar och vidtar omedelbara åtgärder för att avhjälpa finansieringsunderskottet inom rättsvården utifrån de resursbehov som framförs i redogörelsen (RSk 84/2022 rd).

För att korrigera det finansieringsunderskott som konstaterats i redogörelsen stärkte den föregående regeringen resurserna för rättsvården genom tillägg i den tekniska ramen enligt följande: 30 miljoner euro för 2024, 40 miljoner euro för 2025, 55 miljoner euro för 2026 och 50 miljoner euro från och med 2027. Dessutom stärktes rättsvårdens resurser med 25 miljoner euro från och med 2025 i det första rambeslutet för innevarande valperiod. Anslagen för rättsvården ökar således med sammanlagt 30 miljoner euro 2024, 65 miljoner euro 2025, 80 miljoner euro 2026 och 75 miljoner euro från och med 2027.

Lagutskottet har vid behandlingen av planen för de offentliga finanserna för 2024–2027 konstaterat att det ser mycket positivt på de ovan nämnda tilläggsanslagen som stärker finansieringsbasen för rättsvården, eftersom utskottet redan länge och upprepade gånger har fäst allvarlig uppmärksamhet vid de otillräckliga anslagen för rättsvården och de problem som följer av den otillräckliga finansieringen, såsom alltför långa rättegångar och behandlingstider och för stor arbetsbörda för personalen (se LaUU 14/2023 rd, s. 3, och LaUB 31/2022 rd, s. 3–5, och de tidigare utlåtanden som nämns där). Enligt den utredning som utskottet då fick innebar tilläggsanslagen att finansieringsunderskottet för de nuvarande uppgifterna kompenseras fullt ut och gjorde det möjligt att genomföra den ökning på 1 200 årsverken som anvisats i redogörelsen under ramperioden.

I den nu aktuella planen för de offentliga finanserna för 2025–2028 förblir beloppet av tilläggsfinansieringen för tryggnad av rättsvården oförändrat. Lagutskottet anser att detta är ytterst viktigt, eftersom det är nödvändigt att korrigera finansieringsunderskottet för rättsvården med tilläggsanslag för att trygga rättsvårdens verksamhetsförutsättningar, förkorta behandlingstiderna och minska den nuvarande personalens arbetsbörda (se LaUU 14/2023 rd, s. 3, och LaUB 31/2022 rd, s. 12).

Anslagsläget för aktörerna inom rättsvården försämras dock avsevärt av inflationen och kostnadsökningen, som det inte har beviljats tilläggsfinansiering för. Exempelvis enligt Domstolsverket måste den finansiering som fås i redogörelsen för rättsvården därför också riktas till annat upprätthållande av verksamheten. Också Brottpåföljdsmyndigheten har uppskattat att den sannolikt kommer att behöva rikta det tilläggsanslag som anvisats för att säkerställa rättsvårdens resurser till att täcka de indexhöjningar av hyrorna och de kostnadsökningar som inflationen orsakar. Utskottet anser att detta inte är tillfredsställande, eftersom utskottet vid behandlingen av redogörelsen har betonat att den finansiering för rättsvården som är avsedd för att öka personalen inte får användas för informationssystem eller lokaler (se LaUU 14/2023 rd, s. 3, och LaUB 31/2022 rd, s. 12).

I den aktuella planen för de offentliga finanserna görs också nedskärningar i omkostnaderna för justitieministeriets förvaltningsområde, vilka uppgår till 10,7 miljoner euro 2025 och 7,9 miljoner euro från och med 2026. Också de understöd som ministeriet beviljar minskas med 3,5 miljoner euro från och med 2025. Dessutom har det redan tidigare i enlighet med regeringsprogram-

Utlåtande LaUU 11/2024 rd

met anvisats en omkostnadsbesparing under justitieministeriets huvudtitel från och med 2025, som i slutet av ramperioden redan är nästan 18 miljoner euro. Det är således fråga om besparingar på sammanlagt över 29 miljoner euro i slutet av ramperioden 2027 och 2028.

Enligt utredning till utskottet har justitieministeriets förvaltningsområde i sparbesluten behandlats mer återhållsamt än andra förvaltningsområden. Enligt justitieministeriet riktas de nya anpassningsåtgärderna inte så att de minskar antalet anställda i centrala uppgifter inom rättsvården, såsom åklagare, domare och fängvaktare. Avsikten är att besparingarna ska styras så att de i så liten utsträckning som möjligt riktas till målen i redogörelsen för rättsvården. Enligt justitieministeriet ser det ut som om nedskärningarna inte direkt leder till en minskning av personalen inom justitieministeriets förvaltningsområde, utan de genomförs i första hand genom att effektivisera förvaltningens verksamhet och användningen av lokalerna och genom att utnyttja IKT-utveckling som förbättrar produktiviteten.

Lagutskottet är dock oroat över vilka konsekvenser nedskärningarna samt inflationen och kostnadsökningen har för aktörerna inom justitieministeriets förvaltningsområde. Situationen är särskilt svår vid Brottspåföljdsmyndigheten, som utskottet behandlar närmare nedan.

I ljuset av den utredning som fåtts försvårar situationen också uppnåendet av målen i redogörelsen för rättsvården. Utskottet anser dock att man även i fortsättningen bör hålla fast vid målen i redogörelsen för rättsvården för att trygga rättsvårdens funktionsförmåga. Det är således viktigt att inga sparåtgärder riktas mot personalen. Man bör snarare efterspana andra sätt att effektivisera rättsvårdsaktörernas verksamhet och öka produktiviteten. Man bör också satsa på personalens välbefinnande i arbetet för att stödja personalens arbetshälsa och rättsvårdens möjligheter att att-
rahera och behålla personal (se LaUU 14/2023 rd och LaUB 31/2022 rd, s. 13 och 14).

Brottspåföljdsmyndigheten

Lagutskottet fäster allvarlig uppmärksamhet vid Brottspåföljdsmyndighetens ekonomiska situation, eftersom Brottspåföljdsmyndighetens anslag är otillräckliga med tanke på myndighetens lagstadgade uppgifter och verksamhetens omfattning och tilläggsanslagen i redogörelsen för rättsvården inte tryggar Brottspåföljdsmyndighetens verksamhetsförutsättningar tillräckligt. Utskottet har också fått en separat utredning om Brottspåföljdsmyndighetens verksamhetsförutsättningar. Utskottet behandlar utredningen separat (EÄ 21/2023 rd).

Otillräckliga resurser utgör redan nu en betydande risk för Brottspåföljdsmyndighetens verksamhet, säkerheten vid verkställigheten och säkerheten i arbetet. Enligt utredning till utskottet tvingas Brottspåföljdsmyndigheten vidta betydande anpassningsåtgärder för att balansera ekonomin. Dessutom väntas Brottspåföljdsmyndigheten som ovan nämnts behöva rikta det tilläggsanslag som anvisats för att täcka de indexhöjningar av hyrorna och de kostnadsökningar som inflationen orsakar. Brottspåföljdsmyndigheten kan således inte öka antalet anställda under ramperioden, vilket är nödvändigt för att stärka verksamhetsförutsättningarna och säkerheten i verksamheten. Det är möjligt att den ekonomiska situationen kräver permitteringar eller till och med uppsägningar. Samtidigt är de slutna fängelserna fullsatta, och antalet fångar väntas öka ytterligare på grund av både tidigare och framtida lagstiftningsreformer. Enligt Brottspåföljdsmyndigheten räcker den nuvarande fängelsekapaciteten inte till och personalbehovet ökar.

Utlåtande LaUU 11/2024 rd

Lagutskottet betonar därför att säkerheten vid verkställigheten, arbetarskyddet och påverkan på återfallsbrottslighet förutsätter att Brottspåföljdsmyndighetens verksamhetsförutsättningar ses till. Det väsentliga är att Brottspåföljdsmyndigheten har tillräckligt med fängelsekapacitet samt fängvaktare och personal som sörjer för fångarnas rehabilitering och övriga funktioner. Man bör också satsa på utbildning inom brottspåföljdsområdet.

Utskottet upprepar också sin tidigare ståndpunkt att det är viktigt att sörja för kontinuiteten i servicen under straffverkställigheten och efter avtjänandet av straffet, eftersom effekterna av rehabiliteringsarbete som annars utförs under straffverkställigheten kan gå förlorade (se LaUU 14/2023 rd). Det är särskilt viktigt att satsa på missbrukarrehabilitering, eftersom en betydande del av fångarna är beroende av rusmedel. Missbrukarrehabiliteringen har också en brottsförebyggande effekt.

Utsökningsverket och verkställande av sanktioner

Tilläggsanslag enligt redogörelsen för rättsvården för att säkerställa rättsvårdens resurser anvisas Utsökningsverket från och med 2025. Utskottet hänvisar till sina tidigare ställningstaganden och anser att detta är viktigt för att trygga Utsökningsverkets verksamhetsförutsättningar (se LaUU 14/2023 rd och SRR 13/2022 rd, s. 53, och LaUB 31/2022 rd, s. 12 som det hänvisas till där.).

Utsökningsverket har enligt uppgift genomfört omfattande reformer och skött sin ekonomi på ett ansvarsfullt sätt. Utsökningsverket har fått relativt mycket överförbara anslag, vars användning på nuvarande utgiftsnivå balanserar budgeten som uppvisar underskott, dock under förutsättning att alla planerade sparåtgärder genomförs. Det är således motiverat att i fortsättningen följa utsokningsväsendets situation och anslagens tillräcklighet.

Utskottet noterar också att Utsökningsverket inte har anvisats tilläggsanslag för verkställigheten av sanktioner som införts med anledning av kriget mellan Ryssland och Ukraina. Detta är beklagligt, eftersom sanktionsärendena tar resurser från Utsökningsverkets enhet för specialverkställighet så att en del av de uppgifter som hänför sig till bekämpningen av grå ekonomi och eliminering av brottsvinning riskerar att bli försummade.

Resurser för straffprocesskedjan

Utskottet hänvisar till sina tidigare ställningstaganden och betonar vikten av tillräckliga och balanserade resurser för alla aktörer som hör till straffprocesskedjan (se bl.a. LaUU 14/2023 rd och LaUB 31/2022 rd, s. 3, och de tidigare utlåtanden som nämns där). Utvecklingen och användningen av polisens tilläggsanslag bör således i fortsättningen följas noggrant, eftersom ökningen av polisens brottsbekämpning också ökar anslagsbehoven hos aktörerna inom justitieministeriets förvaltningsområde, således åklagarväsendet, domstolarna, rättshjälpen och Brottspåföljdsmyndigheten.

TUVE-miljön och projekt som gäller informationssystem

Centrala med tanke på effektiviseringen av rättsvården och förbättrandet av produktiviteten är bland annat åtgärder för att utnyttja digitaliseringen. Under de senaste åren har det pågått bety-

Utlåtande LaUU 11/2024 rd

dande projekt för att reformera informationssystemen. Målen för projekten har dock inte till alla delar kunnat nå (se även LaUB 31/2022 rd, s. 15). Utskottet fäster särskild uppmärksamhet vid åklagarnas och de allmänna domstolarnas AIPA-projekt, vars ibruktagande har fördröjts och vars kostnader har ökat betydligt. Vi måste förbereda oss på att AIPA-systemet också bör utvecklas, vilket kommer att kräva ytterligare satsningar också i fortsättningen.

Användningen av TUVE-nätets tjänster inom justitieministeriets förvaltningsområde utreds för närvarande. Utskottet konstaterar att det är viktigt att TUVE-miljön i fortsättningen inte medför onödiga merkostnader för justitieministeriets förvaltningsområde.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottet föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 16.5.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
vice ordförande Eva Biaudet sv
medlem Elisa Gebhard sd
medlem Aleksi Jäntti saml
medlem Pihla Keto-Huovinen saml
medlem Ari Koponen saf
medlem Minja Koskela vänst
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Maria Ohisalo gröna
medlem Eemeli Peltonen sd
medlem Susanne Päivärinta saml
medlem Markku Siponen cent
medlem Joakim Vigelius saf
ersättare Mikko Polvinen saf.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.

Utlåtande LaUU 11/2024 rd

Avvikande mening

Avvikande mening

Motivering

Vi är bekymrade över vilka konsekvenser planen för de offentliga finanserna har för verksamheten och rättsvården inom justitieministeriets förvaltningsområde. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid att Brottpåföljdsmyndigheten tilldelas tillräckliga resurser, att utökningsväsendet kan verkställa internationella sanktioner och att olika myndigheter har tillgång på personal och kan hålla kvar den. Vi kan inte acceptera åtgärder som äventyrar grunderna för vårt rättssystem. Det är också viktigt att säkerställa att kvaliteten på lagberedningen inte försämras, eftersom oklara bestämmelser ytterligare ökar myndigheternas börda. Planen för de offentliga finanserna äventyrar förverkligandet av riktlinjerna i den redogörelse för rättsvården som godkändes under förra valperioden och som man i stor utsträckning förbundit sig till.

Brottpåföljdsmyndigheten

Säkerställandet av Brottpåföljdsmyndighetens resurser är väsentligt med tanke på säkerheten i samhället. Brist på resurser leder till att fängelsernas och andra straffanstalters personal tvingas arbeta under överbelastade förhållanden, vilket äventyrar såväl fångarnas som personalens säkerhet. Dessutom försvårar otillräckliga resurser genomförandet av program för rehabilitering och förebyggande, vilket försvagar möjligheterna att på lång sikt minska brottsligheten. Resurserna för hela straffprocesskedjan måste hållas på en tillräcklig nivå.

Utökning

Utökningsverkets tilläggsanslag för verkställigheten av sanktioner med anledning av Rysslands anfallskrig mot Ukraina bör fortsätta. Utökningsverket har också självt framfört att finansieringen pekar kraftigt neråt och att anslagen för utökningsväsendet nästa år uppvisar ett underskott. Nivån på basfinansieringen är redan otillräcklig och därför är vi bekymrade över huruvida finansieringen räcker till. Sanktionerna sysselsätter Utökningsverket avsevärt och kommer sannolikt att göra det i många år framöver. För att sanktionerna ska kunna genomföras krävs det effektiva och snabba åtgärder så att syftet med dem uppnås och de får högsta möjliga effekt. Utan ytterligare resurser kan försenade eller dåligt genomförda utökningsförfaranden också undergräva sanktionernas effektivitet.

Nedskärningar som drabbar organisationer

Vi uttrycker också djup oro över nedskärningarna i understöden till organisationer inom justitieministeriets förvaltningsområde. Det är nödvändigt att beakta att nedskärningen av organisationsfinansieringen allvarligt äventyrar fredsorganisationerna i Finland och därmed också fredsarbetet. Det finns ett starkt behov av fredsarbete och av att försvara en regelbaserad världsordning och internationell rätt, liksom av att värna om det mångstämmiga civila samhället. Av dessa skäl är nedskärningarna som drabbar organisationerna orimliga.

Utlåtande LaUU 11/2024 rd
Avvikande mening

Tillgång till personal och möjligheterna att behålla personalen inom rättsvården

Det bör också beaktas att de myndighetsaktörer som svarar för rättsvården konkurrerar om kompetent arbetskraft. Det är viktigt att det även i fortsättningen finns kompetent arbetskraft tillgänglig för domstolarna, åklagarväsendet och den offentliga rättshjälpen. Om arbetsbelastningen blir för stor kan det ytterligare fördjupa bristen på kompetent arbetskraft, om exempelvis stödfunktionerna minskas oskäligt och de elektroniska informationssystemprojekten inte lyckas.

Sammantaget främjar omsorg om arbetshälsan också produktiviteten inom den offentliga förvaltningen. Vi anser att främjandet av välbefinnandet i arbetet och därmed minskningen av sjukfrånvaron på lång sikt är det mest hållbara sättet inte bara att främja tillgången på personal utan också att nå besparingar. Resurserna under lagberedningen ökar också behovet av att utifrån köpa utredningar som stöder och motiverar lagberedningen, vilket kan försvaga uppnåendet av sparmålen.

Därför föreslår vi att planen för de offentliga finanserna omprövas, att ohållbara anpassningar inom förvaltningen återtas och att rättssystemets behov och personalens välbefinnande beaktas. Detta är väsentligt för att rättsstatens centrala funktioner ska kunna tryggas och för att rättssystemet ska fungera.

Avvikande mening

Vi föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 16.5.2024

Elisa Gebhard sd
Minja Koskela vänst
Eemeli Peltonen sd
Maria Ohisalo gröna